

خنده‌های ریزه‌ریزه

نگاهی به طنز و شوخ‌طبعی در ادبیات کودک و نوجوان

حمید باقری‌فارسانی

سرشناسه	:	باقری فارسائی، حمید، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	خنده‌های ریزه‌ریزه: نگاهی به طنز و شوخ‌طبعی در ادبیات کودک و نوجوان/ حمید باقری فارسائی.
مشخصات نشر	:	شهرکرد: انتشارات کاروند، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۸ ص.: مصور.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۰۷۶-۲-۴
وضعیت فهرست‌یابی	:	فیبا
وضعیت اشتراک	:	کتابنامه.
عنوان دیگر	:	نگاهی به طنز و شوخ‌طبعی در ادبیات کودک و نوجوان.
موضوع	:	ادبیات کودکان و نوجوانان -- تاریخ و نقد
موضوع	:	Children's literature -- History and criticism.
موضوع	:	ادبیات فارسی -- لطایف و حکایات
موضوع	:	Persian literature -- Anecdotes
موضوع	:	ادبیات فارسی -- لطایف و حکایات -- تاریخ و نقد
موضوع	:	Persian literature -- Anecdotes -- History and criticism
رده‌بندی کنگره	:	P ۱۱۰۹/۱۲ ۱۳۹۵
رده‌بندی دیویی	:	۸۰۹/۸۹۲۸۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۳۶۵۸۵۱

انتشارات کاروند: شهرکرد. خیابان ۱۷ شهریور. کوچه پلاک ۹

Kaarvand.nashr@gmail.com

خنده‌های ریزه‌ریزه

نگاهی به طنز و شوخ‌طبعی در ادبیات کودک و نوجوان

حمید باقری فارسائی

ناشر: کاروند

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۰۷۶-۲-۴

فهرست

۱۳	سرآغاز
۱۶	پیدایش و گسترش ادبیات کودک و نوجوان
۱۷	تعریف ادبیات کودک
۲۱	ریشه‌های ادبیات کودکان
۲۳	بیر ادبیات کودک
۲۴	مرحله آفرینش و انتقال آثار ادبی به صورت شفاهی
۲۴	مرحله گروآه‌ها و نم‌ها آثار ادبی شفاهی
۲۸	مرحله پدید آوردن آثار ادبی با الهام گرفتن از آثار ادبی شفاهی
۳۰	مرحله آثار ادبی ویژه کودکان و نوجوانان
۳۲	پیش‌گامان ادبیات نو کودکان
۳۹	طنز و دیگر گونه‌های خنده‌دار
۴۰	کلمه طنز و کاربرد آن در متون
۴۱	طنز و دیگر نوشته‌های خنده‌دار
۴۴	هجو
۴۵	هزل
۴۷	فکاهه
۴۸	طنز
۴۹	پیش‌گامان طنزپردازی
۵۲	طنز در ادبیات کلاسیک و مدرن جهان
۵۵	انواع طنز
۵۶	طنز گفتاری

۵۶	طنز نمایشی (دراماتیک):
۵۶	طنز وضعیتی (موقعیت):
۵۸	موضوع طنز
۶۳	قالب و فرم طنز
۶۳	نظام:
۶۴	نثر
۶۴	کار سماتور:
۶۹	شیوه‌ها و شیوه‌های طنزنویسی
۷۰	شیوه‌های طنزنویسی
۷۱	اغراق (خالی بند)
۷۳	ستایش اغراق آمیز (پالایی)
۷۶	کودن‌نمایی
۷۹	تکیه کلام
۸۱	تقلید طنزگونه
۸۳	بی‌معنی‌نویسی و مهمل‌گویی
۸۵	شخصیت‌سازی
۸۷	هیچانه‌سرایی
۸۹	بدیهی‌گویی
۹۰	نقض بدیهیات
۹۱	استحاله خیال به واقعیت
۹۱	مغالطه
۹۴	حاضر جوابی
۹۵	ناسازگاری
۹۷	امروزی کردن افسانه‌ها و قصه‌های قدیمی
۱۰۰	بازی با ضرب‌المثل‌ها
۱۰۳	تحلیل متن برگزیده

- ۱۰۴..... موش و گربه عبید زاکانی
- ۱۰۵..... فهم کتاب کودک
- ۱۰۶..... دسته‌بندی کتاب‌های ادبیات کودک
- ۱۱۰..... بازخوانی منظومه موش و گربه
- ۱۲۷..... بازگشت راوی در پایان داستان موش و گربه
- ۱۲۹..... پیش‌گامان طنزنویسی
- ۱۳۰..... پیش‌گامان طنز در ادبیات دوران انقلاب مشروطه
- ۱۳۱..... ایرج میرزا
- ۱۳۶..... علی‌اکبر دهخدا
- ۱۴۱..... ربه اشرف مدین گیلانی (نسیم شمال)
- ۱۴۷..... طنزپردازان ادبیات کودک در روزگار نو
- ۱۴۸..... طنزپردازان ادبیات کودک در روزگار نو
- ۱۵۰..... هوشنگ مرادی کرمانی
- ۱۵۲..... رضایت‌نامه
- ۱۶۱..... کیومرث صابری فومنی (گل، آقا)
- ۱۶۶..... منوچهر احترامی
- ۱۶۷..... نمونه‌ای از داستان‌های احترامی
- ۱۷۳..... عمران صلاحی
- ۱۷۷..... رضی هیرمندی
- ۱۸۷..... نمونه‌هایی از آثار طنزآمیز
- ۱۸۸..... کیفیت ظاهری و محتوایی کتاب کودک
- ۱۸۹..... بچه هزارپایی به نام کوتی کوتی
- ۱۹۱..... سگی که قارقار می‌کرد
- ۱۹۴..... خیابان بوق بوقی
- ۱۹۶..... یه غول داریم تو خونه
- ۱۹۷..... صورتی

۲۹۷	جوراب بد بو
۱۹۸	خواب خنده‌دار
۱۹۹	آقا کلاغه
۲۰۰	جلسه میکروب‌های ریش سفید
۲۰۴	کم، بزرگ‌تر است؟
۲۰۷	کلاس‌های شهور تاریخ
۲۱۱	طنز در کتاب‌های درسی
۲۱۳	از کتاب دوم
۲۱۵	از کتاب دهم
۲۱۷	تصویرگری در کتاب‌ها، طنز کودک و نوجوان
۲۱۸	تصویرگری کتاب کودک و نوجوان
۲۲۴	طراحی طنزآمیز
۲۲۹	کارتون و کاریکاتور در ایران
۲۳۲	داستان مصور (کمیک استریپ)
۲۳۲	داستان مصور (کمیک استریپ)
۲۳۹	منابع

فهرست جدول‌ها

۱۶	جدول شماره ۱: گردآوری افسانه‌ها در ایران
۲۷	جدول شماره ۲: گردآورندگان افسانه‌ها در اروپا

فهرست تصاویر

۶۷	تصویر ۱: پرویز شاپور
----	----------------------

- تصویر ۲: آجیک جیک..... ۷۳
- تصویر ۳: روباه و زاغ..... ۷۶
- تصویر ۴: ناسازگاری..... ۹۶
- تصویر ۵: (صفحه‌ای از کتاب مصور...)..... ۱۱۹
- تصویر ۶: (صفحه‌ای از کتاب مصور...)..... ۱۲۴
- تصویر ۷: به دار کشیدن گربه..... ۱۲۵
- تصویر ۸: آقای با کلاه و آقای بی کلاه..... ۱۸۶
- تصویر ۹: (قصه‌های مجید)..... ۲۱۲
- تصویر ۱۰: (کلاغ، چهل کلاغ)..... ۲۱۶
- تصویر ۱۱: از تاب باجی لک لک..... ۲۲۰
- تصویر ۱۲: نمونه‌ای از نهمین عددآموزی‌های تصویری..... ۲۲۲
- تصویر ۱۳: دایرةالمعرفه سنگی‌های جانوران..... ۲۲۴
- تصویر ۱۴: کارتون..... ۲۲۸
- تصویر ۱۵: کارتونی از محمدرضا دوست حمیدی..... ۲۳۰
- تصویر ۱۶: کمیک استریپ از داریوش رضایی..... ۲۳۴
- تصویر ۱۷: کمیک استریپ داستانی از دختر..... ۲۳۵
- تصویر ۱۸: کمیک استریپ به نقل از پیل‌بان..... ۲۳۶

شادی حق بچه‌هاست، به حقوق بچه‌ها احترام بگذاریم

(بچه‌ها... گل آقا)

سرآغاز

هرچند ادبیات کودک به صورت شاخه‌ای، از کهن‌ترین روزگاران وجود داشته‌است، آثار ادبی نوشتاری «مژده کردکان»، با گسترش آموزش عمومی و افزایش شمار خوانندگان کودک و نوجوان، کامل صنعت چاپ آغاز شد. از نیمه‌های سده هیجدهم میلادی تا قرن بیستم، کشورهای جهان نویسندگان و شاعرانی آثار خود را به کودکان و نوجوانان اختصاص داده‌اند. در ایران نیز جنبش مشروطه‌خواهی همان‌طور که در کل ادبیات فارسی تأثیری بسیار عمیق داشت و دیدی واقع‌بین و مردم‌گرا به آن بخشید، طبیعتاً در ادبیات کودکان نیز مؤثر واقع شد.

در ادبیات نو کودک، نویسندگان و شاعران با گذشت زمان به تدریج از جنبه‌های آموزشی و تربیتی آثار خود کاستند و به جنبه‌های هنری آن افزودند و آثاری آفریدند که از نظر ارزش ادبی هم‌تراز آثار ادبی بزرگسالان شمرده می‌شوند. قلمرو ادبیات کودک، به اندازه قلمرو ادبیات به معنای ام، گسترده است و نویسندگان و شاعران می‌توانند در هر نوع ادبیات هر شکل و قالبی دست به آفرینش اثر بزنند.

طنز، نوع و گونه خاصی در ادبیات نیست، بلکه مانند روحی است که در هر قالب و گونه‌ای می‌راند به راهتی رسوخ کند. طنز یکی از جذاب‌ترین گونه‌های ادبیات است و برای کودکان جذاب‌تر. کودکان عاشق اغراق، موقعیت‌های مسخره‌آمیز و بازی‌های زبانی هستند. داستان‌هایی برای کودکان گیرا هستند که معمولاً اگر از طنز و شوخ‌طبعی دارند. زیرا طنز، باعث ایجاد شادی و خنده است و از آنجا که آشفتگی‌ها و نابسامانی‌های جهان پر تنش ما، کم‌تر مجال آلودگی روان کودک را یافته، کودکان به نشاط و خنده، میل بیش‌تری دارند. پیش از شکل‌گیری ادبیات ویژه کودک نیز، در گزینش کتاب‌های مناسب برای مطالعه کودکان، به جز زبان ساده و روان، عنصر طنز و شوخ‌طبعی کم‌وبیش مورد توجه بوده‌است. از این روست که در شمار

کتاب‌های به اصطلاح «بچه‌خوان»، معمولاً اولین کتابی که نام برده می‌شود موش و گربه عبید زاکانی است که هم زبان ساده و روان دارد و هم به راستی از شاهکارهای طنزپردازی است.

امروزه یکی از گرایش‌های اصلی در ادبیات کودک در غرب، طنز و شوخ‌طبعی است. این گرایش در ادبیات کودکان ایران، به دلیل شرایط خاص اجتماعی و... هنوز چنین جایگاه ویژه‌ای نیافته‌است. درخشان‌ترین نمونه‌ها طنز و شوخ‌طبعی در زبان فارسی مربوط به فرهنگ عامه و ادبیات عامه است. در سال‌های اخیر، با توجه به زمینه‌های اجتماعی به وجود آمده، نویسندگان ادبیات کودک به شادی‌گرایی و طنزنویسی بیش‌تر از پیش توجه کرده‌اند و این گرایش در ادبیات کودکان ایران، با وجود سردرگمی‌های فرهنگی و رونق و رواج بیش‌تری یافته‌است.

در این کتاب، طنز و شوخ‌طبعی، شیوه‌ها و شگردهای طنزپردازی و جنبه‌های دیگر آن در ادبیات کودکان ایران به اختصار بررسی و برای هر گونه آن، نمونه‌هایی نقل شده‌است.